

Řešení nadměrného zadlužení domácností

Nadměrné zadlužení je v Evropě předmětem dlouhodobého znepokojení. V některých členských státech a u určitých skupin obyvatelstva je v poslední době možné pozorovat nárůsty nadměrného zadlužení. Tato zpráva poskytuje přehled hlavních příčin, spouštěcích mechanismů a důsledků nadměrného zadlužení domácností. Rovněž zkoumá dvě politické reakce v EU a Norsku: poradenské služby v oblasti dluhů a postupy při splácení dluhů.

Politické souvislosti

Nadměrné zadlužení je příčinou i důsledkem chudoby, deprivace a sociálního vyloučení. Pro řešení tohoto problému je důležité vypracovat politiky, které budou zahrnovat řadu preventivních, zmírňujících a nápravných opatření. Prevenci lze řešit například prostřednictvím regulace úvěrů, jako jsou směrnice EU o spotřebitelském úvěru a o hypotečních úvěrech. Může být také posílena sociální ochranou, což je jedna ze zásad evropského pilíře sociálních práv, a to snížením příjmových nebo výdajových šoků v důsledku nezaměstnanosti nebo zdravotních problémů.

Tato zpráva zkoumá poradenské služby v oblasti dluhů a postupy při splácení dluhů v celé EU a Norsku. V důsledku celosvětové finanční krize jsou tyto služby a postupy v mnoha členských státech dostupnější. Nedostatky však existují z hlediska přístupu.

Na základě poznatků z praxe v celé EU je možné rozvíjet politiky, které umožní řešení zadluženosti domácností, a to na regionální, vnitrostátní i unijní úrovni.

Klíčová zjištění

- V roce 2016 uvádělo 14 % osob (EU28), že nebyly schopny provádět pravidelné platby související s nájmem či hypotékami, spotřebitelskými úvěry, půjčkami od rodiny nebo přátel, či platby za veřejné nebo telefonní služby. Tento podíl se zvýšil na 21 %, pokud jsou zahrnuty i osoby, které nemají nedoplatky, ale mají potíže vyjít s penězi.

- Nejvíce jsou ohroženy osoby ve věku 25 až 49 let. Nadměrně zadlužené osoby starší 65 let se však potýkají s většími finančními problémy a horší duševní pohodou.
- V letech 2017 až 2018 došlo v celé EU k nárůstu nedoplatků u rodičů samoživitelů ohrožených chudobou.
- Poradenské služby v oblasti dluhů jsou k dispozici a přístupné v mnohem širším měřítku. Avšak i v zemích s dobře zavedenými službami se lidé setkávají s problémy v přístupu k těmto službám.
- Mnoho zemí má složité podpůrné sítě a právní předpisy, které jsou obtížně srozumitelné, a mnoho nadměrně zadlužených osob nezíská vhodnou pomoc nebo se nedostanou k vhodným postupům při splácení dluhů.
- V některých zemích chybí poradenské služby v oblasti dluhů nebo mají obzvláště omezenou kapacitu, pokrytí nebo rozsah: například Bulharsko, Estonsko, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Litva, Malta, Rumunsko a Slovinsko.
- Členské státy se celkově sblížily při zavádění postupů při splácení dluhů s cílem umožnit dostat se z nadměrného zadlužení. Zaostává Malta a v menší míře Bulharsko.
- Zatímco členské státy se při zavádění postupů sblížily, mezi jednotlivými členskými státy existují značné rozdíly z hlediska dostupnosti a poskytovaných řešení.

Politické ukazatele

- Není-li nadměrné zadlužení řešeno vhodným způsobem a včas, může to mít negativní důsledky pro dotčené jednotlivce, domácnosti i společnost. Problémy vyplývající z nadměrného zadlužení mohou zahrnovat problémy týkající se duševního a tělesného zdraví, nezaměstnanost a neaktivitu.
- Od celosvětové finanční krize v roce 2007 mnohé země posílily své institucionální reakce na nadměrné zadlužení. Tvůrci politik by neměli čekat na další krizi, než učiní další opatření pro zlepšení situace.

- Regulace úvěrů je klíčová, neboť snižuje motivaci lidí přijímat závazky, které nedokáží splácet, nebo menší a různé druhy závazků, na něž se nevztahují směrnice EU o spotřebitelském úvěru a o hypotečních úvěrech. Tvůrci politik by měli zvážit správné poplatky a pokuty, ale i úrokové sazby.
- Ačkoli se tvůrci politik často zaměřují na hypoteční a spotřebitelské úvěry u finančních institucí, problémy s dluhy v nízkopříjmových skupinách se často týkají neplacení účtů za veřejné nebo telefonní služby, nájemného, daní nebo pokut, dluhů u přátel nebo nákladů na zdravotní péči. Tvůrci politik, kteří chtějí včas zasáhnout, by toto neměli přehlížet.
- Pro osoby samostatně výdělečně činné je často obtížné oddělit soukromé a obchodní dluhy. Právní postupy a dluhové poradenství by tento problém měly vzít na vědomí, zejména vzhledem k tomu, že v některých členských státech roste počet osob samostatně výdělečně činných.

Poradenské služby v oblasti dluhů

- Poradenské služby v oblasti dluhů by se měly řídit normami kvality a měly by mít dobře vyškolené poradce. Měly by budovat důvěryhodné vztahy s dlužníky, aby porozuměly situacím v domácnostech a pracovaly na nalezení řešení, a měly by být považovány za spolehlivého partnera ze strany věřitelů a orgánů.
  - Důležitou součástí včasného zásahu je informovanost o možnostech podpory. Při zvyšování informovanosti mohou pomoci například sociální partneři, kteří sdílejí znalosti o hrozícím propouštění, věřitelé, kteří zasílají platební výměry, veřejné služby (například úřady práce, poskytovatelé primární péče) a orgány, které reagují na žádosti o vypořádání dluhu.
  - Čistě právní reakce na nadměrné zadlužení nemusí řešit jeho přirozené příčiny a mohou vést k tomu, že se problém bude opakovat. To je rizikem v zemích, kde je hlavní podpůrnou službou bezplatné právní poradenství, nebo v případech, kdy jsou postupy při splácení dluhů přístupnější a dluhové poradenství se zaměřuje na pomoc lidem při přístupu k těmto postupům a jejich dokončení.
- Dluhové poradenství s úzkým finančním výhledem nemusí představovat udržitelné řešení, pokud neřeší hlavní příčiny tohoto problému. Pokud jsou dluhoví poradci sociálními pracovníky, mohou jim chybět odborné právní a finanční znalosti. Tyto nedostatky v odborných znalostech mohou být doplněny spoluprací s poskytovateli specializovaných služeb.
  - Poradenské služby v oblasti dluhů mohou zabránit tomu, aby lidé museli absolvovat dluhové vypořádání, což často znamená delší deprivaci domácnosti a značné náklady na systém.

Postupy při splácení dluhů

- S cílem poskytnout „světlo na konci tunelu“ by postupy vypořádání dluhu neměly být příliš dlouhé. Ve většině členských států tyto postupy netrvají déle než pět let. Čas potřebný k zahájení postupu by neměl být podceňován. Tvůrci politik mohou řešit obavy týkající se zneužívání tím, že budou rozlišovat mezi druhy postupů při splácení dluhů.
- Administrativní složitost postupů při splácení dluhů by měla být minimální. Pokud úspěšnost žádostí a dokončení postupu vyžaduje významnou podporu, mohou být tyto postupy nerovné a nespravedlivé.
- V průběhu postupu při splácení dluhů často chybí motivace k maximalizaci příjmů a hledání práce. Lepší motivace by měla zabránit nehlášené práci, umožnit zvýšení splátek dluhu a zlepšit vyhlídky nadměrně zadlužených domácností.
- Aby vyrovnání dluhu vedlo k novému začátku, mělo by se vztahovat na většinu dluhů (a nevyklouzat například dluhy na dani). Dlužník by měl být vymazán z rejstříků, ať už z rejstříků veřejných, nebo z rejstříků věřitelů.
- Může být zváženo opatření EU v oblasti postupů při splácení dluhů, aby byla zajištěna jejich dostupnost, aby se země mohly poučit z praxe v jiných zemích, aby se zabránilo problémům s přístupem (včetně poplatků hrazených předem) a aby byla zaručena úroveň dobrých životních podmínek pro osoby, které takové postupy podstupují (včetně určité úrovně ochrany jejich domovů).

Další informace

Zprávu *Addressing household over-indebtedness* (Řešení nadměrného zadlužení domácností) naleznete na adrese <http://eurofound.link/ef19044>.

Vedoucí výzkumu: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu